

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/15, p. 611-630

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11915>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Doç. Dr. Ahmet AKKAYA – Doç. Dr. Mesut GÜN

This article was checked by iThenticate.

ETKİLEŞİMLİ BİR DİJİTAL ANLATI OKUMASI: İÇBOŞLUK ÜZERİNE ŞİZOFRENİK BİR ARZU ÜRETİMİ

Şevket TÜFEKÇİ*

ÖZET

Etkileşimli bir dijital anlatı okuması yapılan bu makalede yöntem olarak şizoanaliz kullanılır. Şizoanaliz bir yorumlama, metne belirli bir açıdan yaklaşma, sınırlandırma, sınıflandırma, çözümlenme, klasik bir okuma ya da okuma yol gösterme yöntemi olarak değil, dijital düzenek üzerinde gerçekleştirilen bir etkileşimli dijital üstanlatı üretim deneyimi ile tüm sınırlayıcı katmanlar arasında bir kaçış hattı üretebilme çabası olarak belirir; şizofrenik bir arzu üretimi olarak. Çalışmada önce etkileşimli dijital anlatının özellikleri ile şizoanalizin ne olduğu açıklanır daha sonra ise söz konusu yöntem *İçboşluk* isimli etkileşimli dijital anlatı üzerinde uygulanır. Çalışmanın inceleme bölümünde öncelikle dijital yazının klasik yazınsallığa ait, yazar, okur, metin, taşıyıcı düzenek ve bunun gibi unsurları nasıl dönüştürdüğü açıklanarak yeni radikal bir dijital yazınsallığın nasıl üretildiği gösterilmeye çalışılır. Dijital yazın çalışmaları kapsamında üretilen etkileşimli dijital yazın ürünlerinin bu bağlamda klasik anlatısal unsurları somut deneysel ürünler üzerinde nasıl sorguladıkları kısaca açıklanmaya çalışılır. Böylece hem yeni dijital yazın olanaklarının geliştirilmesi ve hem de klasik yazınsal alanın sınırlarının genişletilmesi sürecini başlatan dijital yazınsallığın ana hatları gösterilmeye çalışılır. Bu bağlamda bilgisayar teknolojileri kullanılarak elde edilen ürünlerin tüm sınırlama ve sınıflandırmaları aşma arzusu ile üretildiği anlaşılır. Bu ürünlerin değerlendirilmesi için dolayısıyla klasik çözümlenme yöntemlerinden daha fazlasına ihtiyaç duyulduğu ortadadır. Çokluga gösterge ve çoklumedya sistemleri barındıran söz konusu bu ürünler için elinizdeki çalışmada şizoanaliz yöntemi uygulanır. Bu yöntem çerçevesinde *İçboşluk* isimli etkileşimli dijital anlatı bağlantılar, heterojeni, çokluluk, gösterensizleştirilen kırılım ve kartografi alt başlıklarında değerlendirilir. Böylece dijital alanın getirdiği birtakım yeni anlatısal unsurlar ile bezenen etkileşimli dijital anlatıların yeni biçiminin çözümlenmesi amaçlanır. Çalışmanın sonucunda etkileşimli bir dijital anlatı üzerinde her türlü bütünleştirici, sabit bir anlama bağlayıcı, kısıtlayıcı, indirgeyici, hiyerarşik bir yapı oluşturucu söylemlerin nasıl yıkılabildiği ortaya konulmaya çalışılır.

---

* Dr. MEB, El-mek: tufekcetekves@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Dijital yazın, etkileşimli dijital anlatı, şizoanaliz, köksapanaliz, mikropolitika.

READING OF AN INTERACTIVE DIGITAL NARRATIVE: A SCHIZOPHRENIC DESIRE PRODUCTION ON İÇBOŞLUK

ABSTRACT

In this article in which an interactive digital narrative is analyzed deeply, schizoanalysis is used as the method of analyzing. However, it is not used as a method of interpreting, limiting, classifying, reading a text or guiding the reader but as an effort to produce an escape line between all delimiting layers through the agency of an interactive digital narrative production experience that is realized on a digital narrative macrostructure. In other words, it is used as a schizophrenic desire production. In the study, firstly the characteristics of the interactive digital narrative and the schizoanalysis are explained and then schizoanalysis is applied to an interactive digital narrative, *İçboşluk*. In depth-analysis parts of the study, it is tried to show how the elements of literariness such as author, reader, text and supporting mechanism are transformed and how a new radical digital literariness is produced. In this context, it is tried to explain briefly how interactive digital literature products produced within the scope of digital literary studies are interrogated on concrete experimental works. Thus, the basics of digital literature starting both the development process of digital writing facilities and the broadening process of the boundaries of classical literature are tried to be outline. In the study, it is seen that this artwork produced by computer technologies is created to overcome all limitations and classifications of classical literariness. So, to analyze these digital artwork, a new analyzing methods different from classical ones is a necessity. Schizoanalysis is applied to an artwork having multimedia and many kinds of semiotics systems in this study. Using this method, an interactive digital narrative, *İçboşluk* is analyzed in five parts; connections, heterogeneity, multiplicity, asignifying rupture and cartography. So, it is aimed to show the new form of the new interactive narrative supported with the new elements from digital area. At the end of the study it is tried to reveal how any kind of fixing, binding, restrictive, reductive, hierarchy constructing discourses are deconstructed on an interactive digital narrative.

STRUCTURED ABSTRACT

In this article, the name of which is “Reading of an Interactive Digital narrative: A Schizophrenic Desire Production on *İçboşluk*”, it is aimed to approach to a digital literary text from a new point of view. To achieve this, Gilles Deleuze and Feliz Guattari’s schizoanalysis is used as the method of literary analysis. However, it is not used as a technique of interpreting, limiting, classifying, reading a text or guiding the reader from a determined point, but as an effort to produce a line of flight between all delimiting layers through the agency of an interactive digital

narrative production experience which is realized on a digital narrative macrostructure, *İçboşluk*. Analyzing it under five subtitles (connections, heterogeneity, multiplicity, asignifying rupture and cartography) which are characteristic of rhizome enumerated by Deleuze and Guattari (1980), it is realized that *İçboşluk* is a rhizomatic occurrence. In other words, it behaves and functions like a rhizomatic formation, organism or entity.

Digital writing possibilities have achieved to advance the literary debate, starting with Aristo and Plato, to a new stage. The literary elements questioned on theoretical level all along the twentieth century can now be experienced on concrete artistic creations. The network of relationships between narrator and narratee, signifier and signified, plot and narrative and all other elements related to them are now broken off from their sound basis. All literary equilibria are left in a gravity-free space.

Today, the network of communication built on universal digital infrastructure provides its users with the ability to manipulate the data that are generated at a different space and time. This new situation leads experiencers (readers) of interactive digital narrative to lose their time and space perception on the one hand and it changes the dimension of literary time and space notions on the other. The formulas described in many narratological approaches are now inadequate to analyze these new interactive digital narratives. The relationship between two distinct temporalities (story time and narrating time) is not enough to explain these experimental narratives.

In this context, using schizoanalysis to analyze *İçboşluk* is a new approach to determine the place of this experimental literary creation among other classical artworks. This study reveals new information about boundaries, characteristics, functions of these type of digital literary creations that are still in experimental phase.

In the study, firstly the features of interactive digital narrative and the schizoanalysis are introduced and then *İçboşluk* is analyzed using schizoanalysis, in other words rhizomatics. In depth-analysis parts of the study, it is tried to show how classical literary elements are transformed and a new radical digital literariness is produced. At the end of the study, it is seen that this artwork produced by computer technologies is created to overcome all limitations and classifications of classical literariness. It is revealed how any kind of fixing, binding, restrictive, reductive, hierarchy constructing discourses are deconstructed on an interactive digital narrative.

Connections are the first characteristic of a rhizome. In a rhizome, these connections don't necessitate any determined order. They coexist with the game of their inner dynamics and random encountering. One can enter a rhizome from one door and exit from the other. They don't produce hierarchies and dual structures produced by arborescent structuring. In the same way, all the liens of *İçboşluk* are connected to others without any order. Among the utterance blocks of this digital narrative there is not any hierarchical or organizing relationship. Experiencer of *İçboşluk* can interconnect all the utterance randomly along the reading process.

The second characteristics of a rhizome is heterogeneity. “There is no language in itself, nor are there any linguistics universe, only a throng of dialects, patois, slangs and specialized languages” (Deleuze ve Guattari, 1987:7). While using a language, there is a whole-body movement besides linguistic structures. All gestures, mimics, other movements of the body, oscillations and flows cannot be left out of language using process. Linguistic cannot dispose of these characteristics by means of binary structures produced by arborescent mentality. Language is not a homogeneous structure as thought. The language of Kafka, for example, is not the language of the German chancellors. The language of *İçboşluk* is not the language of general Turkish. Its utterances don't have any predetermined meanings. Here, experiencer produce his own syntagm and his own language. Owing to this narrative macrostructure, he creates his own schizophrenic universe, his own chaosmos away from all social, political and ideological discourses.

Multiplicity is another feature of rhizomatic occurrences. In a rhizome, “there is no unity to serve as a pivot in the object, or to divide in the subject [...] There are no points or positions in a rhizome, such as those found in a structure, tree, or root. There are only lines” (Deleuze ve Guattari, 1987:8). There are only continuous lines of flight from one point to another. Likewise, on the *İçboşluk*, utterance blocks are hang on the darkness of the narrative without any pivot. There are no artificial measuring instruments putting them in front of each other, pushing them behind others, placing them on top of the others, determining one of them as the starting point or giving the last word to another.

The fourth feature of a rhizome is asignifying rupture. Rhizomatic occurrences produce lines of flight tending to break the relationship between signifier and signified. Every rhizome creates some places of territorialization but these places are strictly susceptible to the lines of flight. “These lines always tie back to one another. That is why one can never posit a dualism or a dichotomy, even in the rudimentary form of the good and the bad” (Deleuze ve Guattari, 1987:9). In the experience of *İçboşluk*, there is always a machine where the source codes are placed and territorialized. However, on the part of those who have experienced the narrative, this territorialization has turned into a deterritorialization and a reterritorialization. In *İçboşluk*, author, designer, machine, program, internet, electrical currents, experiencer, utterance blocks and enunciation process are the elements in a constant state of flux of a rhizomatic mechanism. There is no bad which is articulated to good. No stratification, territorialization, organization, attribution or signification determined.

Cartography is the last feature of a rhizome. A rhizome is not amenable to any structural or generative model. It doesn't have a starting modal. It isn't duplicable. It is a cartographic formation rather than a tracing. Rhizome is a map. “The map is open and connectable in all of its dimensions; it is detachable, reversible, susceptible to constant modification. It can be torn, reversed, adapted to any kind of mounting, reworked by an individual, group, or social formation” (Deleuze ve Guattari, 1987:12). Likewise, *İçboşluk* is a kind of map. It is a rhizomatic occurrence. It is not a copy, nor a decalcomania. It is not the image or

the representation of author's imagination. It doesn't have any purpose to tell something to anyone from the very beginning. In the *İçboşluk* experience, syntagmatic structure is formed by the experiencer and the paradigmatic elements are given by the author. There is no any given structure, any modal, any sequence or any hierarchy as in the arborescent occurrences.

Consequently, *İçboşluk* is to connect and to touch the thing which is absent at experiencing time. It is to pass over the temporality and spatiality. It is to relocate the far and the near. It is to reconstruct the past and the future along the eternal darkness of the moment. It is to get the balance of chaos, to be able to connect in every direction, to create its own micro-language, to be able to get rid of the domination of representation and to be able to be unwrapped as a cartographic occurrence.

Keywords: Digital literature, interactive digital narrative, schizoanalysis, rhizomatic, micropolitics.

1. Giriş

Dijital teknoloji ve dijital yazım olanakları yirminci yüzyıldan bugüne sürekli irdelenmekte olan anlatı kavramı üzerindeki gelişmeleri, Aristo (1990) ve Platon (1992) arasında başlayan yazınsal tartışmanın en uç noktalarına kadar ilerletmeyi başarır. Yirminci yüzyılda basılı taşıyıcılar üzerinde daha çok teorik düzlemde sorgulanan yazınsal ve anlatsal unsurların, bugün dijital olanaklar aracılığı ile somut örnekler üzerinde de deneyimlenebilmesi olanaklı hale gelir. Bu bağlamda anlatan ve anlatılan, gösteren ve gösterilen, hikâye ve anlatı ve onlara bağlı tüm diğer unsurlar arasında bulunan ilişkiler ağı sağlam temellerinden koparılır. Bu çerçevede tüm dengeler adeta yerçekimsiz bir boşlukta bırakılarak her bir anlatılama deneyiminin kendine ait mikrooluşumlar oluşturmasını ve bu oluşumların parçaları arasında mikrodengesel ilişkiler kurulmasını olanaklı kılan, bitmeyen bir süreç, başlangıcı ve sonu olmayan bir anlatılama deneyimi, yaşayan bir anlatılama düzeneği olarak etkileşimli dijital anlatı olasılıkları potansiyelleri üretilir.

Bugün evrensel dijital altyapı üzerinde kurulu olan iletişim ve etkileşim ağı bu ağın kullanıcılarına farklı bir yer ve zamanda üretilmiş veya üretilmekte olan bilgileri işleyebilme olanağı sunar. Bu durum bir taraftan etkileşimli dijital anlatıları deneyimleyenlerde (okur) zamansal ve uzamsal uzaklık algılarının değişmesine neden olurken diğer taraftan da klasik yazın alanında anlatının çözümlenmesinde en temel nirengi noktaları olarak kabul edilen anlatsal zaman ve uzam kavramlarının boyutunu değiştirir. Dolayısıyla daha önceleri Gérard Genette (1966, 1969, 1972) ve diğer birçok anlatıbilimsel yaklaşımlarda görülen hikâye zamanı ve anlatı zamanı gibi anlatımın iki ayrı zamansallık arasındaki bağıntılar ile açıklanması formülünün yeni etkileşimli dijital anlatı deneyimleri üzerinde yetersiz kaldığı görülür.

Yukarıda ana hatlarıyla verilen böyle bir anlatsal sürecin deneyimlenmesinde ortaya çıkacak süreçlerinin irdelenmesinde klasik anlatılar üzerine uygulanan çözümlene yöntemlerinin yetersiz kaldığı görülür. Bu nedenle elinizdeki çalışmada hiyerarşik oluşumlara ve sabitleyici anlamlandırmalara izin vermeyen, sınıflayıcı ve sınırlandırıcı yorumlamalardan kaçınma olanağı sunan şizoanaliz yöntemi uygulanır.

Çalışmada etkileşimli dijital anlatıların özellikleri ana hatlarıyla çizildikten sonra Gilles Deleuze ve Félix Guattari'ye (1972) ait şizoanaliz diğer ismiyle köksapanaliz yöntemi ele alınır. *İçboşluk* üzerine gerçekleştirilecek bu derinlemesine incelemede söz konusu etkileşimli dijital anlatı

bağlantılar, heterojeni, çokluluk, gösterensizleştiren kırılım ve kartografi alt başlıklarında analiz edilir. Bu değerlendirmenin sonucunda *İçboşluk*'un dijital düzenek üzerinde gerçekleştirilen etkileşimli bir dijital üstanlatı üretim deneyimi olarak tüm sınırlayıcı katmanlar arasında bir kaçış hattı üretebildiği gösterilmeye çalışılır. Bu çerçevede *İçboşluk* isimli dijital anlatısal makroyapı üzerinden her türlü bütünleştirici, sabit bir anlama bağlayıcı, kısıtlayıcı, indirgeyici, hiyerarşik yapı uygulayıcı söylemlerin yıkıldığı üstanlatılama deneyimlerinin gerçekleştirilebildiği görülür.

2. Etkileşimli Dijital Anlatıların Genel Özellikleri

Yeni medyanın sunduğu etkileşimli dijital anlatı deneyimleri, belirli bir göndericinin (yazar/tasarımcı) deneyim anından önce ve deneyim uzamının dışında üreterek bilgisaymsal bir makine üzerine kaydettiği verilere, deneyimleyenin (okur/kullanıcı) onları kendi makinesinin (bilgisayar) gösterme araçları (ekran, çeşitli yansıtma araçları vb.) üzerine çağırmasıyla oluşturduğu “geçici gözlemlenebilir”ⁱ (Bootz, 2015) üstanlatılardaⁱⁱ beliren göstergelerimlerle aracılığıyla dokunmasına (kendi kinetik enerjisi ve bilgisaymsal düzeneğin ürettiği elektrik akımları) olanak tanır.

Bu noktada yazarlık kurumu hiyerarşik ve baskın pozisyonunu kaybeder ve yazarın sorumluluğunun diğer dijital teknoloji uzmanlarıyla paylaşıldığı görülür. Diğer taraftan okur sabit bir kaynaktan ona ulaşan verileri belirli bağlamlara göre okuyarak anlamlandırma görevini bırakarak ona sunulan “anlatısal makroyapı”ⁱⁱⁱ (Bouchardon, 2009:86) üzerinde deneyimleyeceği tek seferlik üstanlatısını ya da mikroanlatısını aynı anda okuyup-yazma^{iv} sorumluluğunu üstlenir. Diğer bir ifadeyle yeni medyanın kullanıcısı dijital olanaklar aracılığı ile anlamdan soyutlanmış “gösterenleri” (Saussure, 1967) yani dijital anlatısal çerçevede verili sözceleri kendi üstanlatısında yeniden bir araya getirmekle görevlendirilir.

Buradaki bir araya geliş anlatıyı deneyimleyen o anki arzu durumları çerçevesinde yazar ve tasarımcı tarafından verili olanlar üzerinde gerçekleştirdiği anlık alımlamanın sonucunda ortaya koyduğu yeni üretim süreci ile oluşturulur. Bu oluşun önemli bir özelliği, bunun deneyimleyen o an içinde bulunduğu bağlam ve programın ona sunduğu olanakların rastlantısal çakışması ile gerçekleşmesidir. Burada ortaya çıkan süreçürün olarak üstanlatı her bir deneyimleyen ve her bir farklı deneyimleyen her bir farklı deneyimi için yalnızca tek seferlik bir üstanlatılama deneyimi olarak belirir. Dolayısıyla deneyimleyen dahi kaydedemeyeceği yani sabitleyemeyeceği ve “deneyimleyenden başka kimsenin [yazar ve tasarımcı da dahil] ulaşamayacağı” (Bootz, 2008:109) bir anlatısal süreçürüne dönüşür.

Klasik anlatılarda anlatının dışında konumlandırılan okur etkileşimli dijital anlatılarda dijital anlatısal düzeneğin (deneyimleyen olarak) bir parçasıdır. Deneyimleyen anlatısal makroyapı üzerinde bir üstanlatı oluştururken anlatısal düzenekte verili olanları okuyup anlamlandırarak kendi anlatısını yaratır. Dijital düzenekte buna olanak veren en önemli unsur kayıtlı verilerin deneyimleyen bilgisayar üzerinde işlenebilir hale gelmesini sağlayan programdır. Program aracılığıyla geçmişten getirilen veriler şimdide işlenerek geleceğin olası üstanlatıları üretilir. Bu üretim süreci deneyimleyen anlık kararı ile başlatılır, devam ettirilir ve bitirilir.

Programın en önemli özelliği onun yazar ve tasarımcıya anlatısal makroyapılarını tasarlarırken deneyimleyen beden hareketlerini ve jestlerini de belirleme olanağı sunmasıdır. Burada bilgisayarın faresi, klavyesinin tuşları ve dokunmatik iz sürücüsü üzerinde parmaklarını oynatarak sonsuz bir özgürlük içinde hareket ettiğini düşünen deneyimleyene ait hareketlerin program tarafından belirlendiği görülür.

Diğer taraftan söz konusu üstanlatılama sürecinde beliren göstergelerin yani geçici gözlemlenebilir anlatının deneyimleyen maddesel işlemesi aracılığıyla gerçekleştiği anlaşılır.

Deneyimleyen bedensel devinimleri ekran üzerinde (ya da diğer gösterim araçları) oluşan geçici gözlemlenebilir anlatıdaki göstergeleri ve dijital söz sanatlarını oluşturur. Bu noktada yazar ve tasarımcı tarafında dijital anlatısal makroyapı üzerine yazılmış olan söz konusu jest ve mimikler üstanlatılama düzleminde birer maddesel göstergeye ve dijital söz sanatlarının bir unsuruna dönüşürler (Örneğin deneyimleyen üzerine tıkladığı *bahçe* kelimesi ve bu hareketin sonucu olarak açılan *bahçe* temalı yeni pencere arasında kurgulanmış olan dijital söz sanatı ilişkisi).

Günümüz dijital anlatıları kültürel süreçlerin anlama boğduğu ve sınıflandırdığı gösterge sistemlerinin tümünü (ses, görüntü, yazı, video, vb.) anlamdan soyutlanmış birimlere bölerek (0 1 gibi ikili kodlara) onların aynı bütün üzerinde işlenebilmesini olanaklı kılar. Bu özellik ile analog sistemlerin medyalararasılığının da ötesine geçilerek bir medyayı, bir modu, bir gösterge sistemini diğerlerinin yerine kullanabilme, birilerinin özelliklerini diğerlerine aktarabilme olanağı sağlanmış olur. Yani etkileşimli dijital anlatının deneyimleyeni yeni medya üzerinde devinim halinde kelimeler, çığlık atan resimler, gösteren gösterilen ilişkisi koparılmış sözcükler ile karşılaşır. Böylece yazınsallık ve anlatsallıkta Batı düşüncesinin dayattığı ve daha çok yazılı gösterge sisteminin egemenliği altında bulunan klasik gösteren gösterilen ilişkisinin bundan böyle sağlam temeller üzerine oturtulamayacağını somut bir örnekleme sunulmuş olur.

Yukarıda çizilen çerçevede yazı, yazın, anlatı, metin, kitap ilişkileri zinciri ile kurulan yanlı mantık yürütümünün altının oyulduğu görülür. Söz konusu şartlar altında sosyokültürel ve sosyoekonomik hiyerarşi oyunlarıyla ayrıcalıklı yeri belirlenen bir gösterge sistemi olarak yazı da ses, video ve görsel gibi diğer gösterge sistemleri arasındaki yerini alır. Dijital ortamda metin denen kavram yalnızca yazı ile oluşturulan ve anlamsallığa açılan somut bitmiş bir yapı olmanın ötesine taşınarak tüm gösterge sistemlerinin ortak oyununun çıktısı bir süreçürün olarak üretilir (Jeanneret, 2011).

Dijital anlatıların deneyimleyeni bu oyunun en önemli unsurlarından biridir. Dijital anlatıların birleştirdiği farklı medyalar ve dijital düzeneğin deneyimleyenden beklediği devinimsel girdiler üstanlatılama sürecinde deneyimleyen farklı duyularını aynı anda işlerliğe sokmasına neden olur. Böyle bir okuma-yazım deneyimi boyunca etkin olarak beş duyusunu da işlerliğe sokmak zorunda kalan deneyimleyen yeni medyanın anlatılama deneyimini duyulararası bir iletişim ağına dönüştürür. Okuma etkinliğinin kısıtlı duyulara hitap eden yapısından kurtulur ve yeni medya üzerinde gerçek bir anlatı evreni deneyimi gerçekleştirir.

3. Şizoanalitik Arzu Üretimi: Şizoanaliz veya Köksapanaliz

Deleuze ve Guattari (1972:325) (*Capitalisme et Schizophrénie L'Anti-Œdipe*) Kapitalizm ve Şizofreni: *Anti-Ödip* isimli eserlerinde psikanaliz üzerine düşüncelerini yumurta mı tavuktan tavuk mu yumurtadan çıkmıştır problemi üzerinden açıklamaya çalışırlar. Burada Freud (1996) psikanalitiğinin, söz konusu problemi göz ardı eden bir hipotez üzerine kurulu olduğu ileri sürülür. Onlara göre Freud'un, Ödip trajedisini okuyarak yorumlamasında hatalı bir taraf vardır. O'nun babayı ayrıcalıklı bir konuma yerleştirerek Ödip trajedisinde gerçekleşen tüm olayların nedenlerini çocukta aramayı tercih etmesi bir yanılgıdır. Freud'un psikanalizinde babanın çocuğa karşı paranoyak yaklaşımı göz ardı edilir.

Bu çerçevede çocuğun babadan sonra geldiğini öngören sav yüzyıllardır kültürel alanı besleyen büyük anlatılardan birini oluşturur. Modern toplumun şekillenmesinde önemli bir ivmelenme yaratan bir büyük anlatı olarak psikanalizde babanın baba olmadan önce çocuk olabilme ihtimalinin yok sayıldığı görülür. Freud'un yaklaşımında ortaya çıkan bu yanlı mantık yürütümü sosyokültürel ve sosyoekonomik alanlarda kurgulanan tüm toplumsal oluşumlar için bir model teşkil eder.

Deleuze ve Guattari'ye göre (1972:325) “Ödip, çocuklukla ilgili bir nevroz durumu olmadan önce yetişkinde paranoyak bir düşünce” olarak vardır. Nitekim psikanalitik bakış açısından çocuğun suçlu olduğu varsayımı Laios'un (Ödip'in babası) (Sophocle, 2013) büyücüleri tarafından ortaya atılan ya da onun rüyaları veya hayallerinde kurguladığı paranoyanın ötesinde bir görüş değildir. Freud bu varsayımı önceden kabul ettiği için onun psikanalitiği babanın yanında saf tutar. Bu bağlamda psikanaliz, çocuğun sürekli (babanın normlarıyla oluşturulan) bir normalleştirme sürecine tabi kılınmasına yol açan yorumlama, çözümleme, anlamlandırma ve sağaltma yöntemi olarak üretilir.

Söz konusu paranoyak düşünce tarzı toplumsal yapının tüm katmanlarına yayılır. Foucault, çalışmalarında bu düşünüş tarzının nasıl yapılandığının izlerini sürer. O'na göre norma bağlayıcı yani paranoyak eğilim, eğitim kurumlarından, hapishanelere (Foucault, 1975), hastanelerden tımarhanelere, (Foucault, 1976) ve erkek (baba) egemen mantık merkezci düşüncenin kurgulandığı kadınlık ve cinsellik kurumlarında (Foucault, 1984) kendini ele verir.

Babanın paranoyasının sosyal yapılanmaların en ücra köşelerine kadar işlediğinin görüldüğü bu noktada, söz konusu sistemin yanlı mantık yürütümünü gözler önüne serecek bir yöntem olarak Deleuze ve Guattari'nin (1972, 1980) önerisi şizoanalizdir. Şizoanaliz, insanın (çocuk) paranoyak kültürel kirliliğin içinde kendine kaçış hatları oluşturabileceği bir yöntem olarak şizofreniye geri dönebilmesine dayanır.

Bu bağlamda şizofreni, insanın içine doğduğu ve kapsama alanından asla kurtulamayacağını bildiği sosyokültürel yapılanmanın tabakaları arasında sürekli bir kaçış olarak belirir. Şizofreni söz konusu tabakalar arasında sürekli bir kayış, yerçekimsiz bir alana yöneliş, arafta asılı kalıştır. O normallığın ötesine geçme, devingen düşüncenin bir kutbundan diğerine sıçrama, toprağın üzerinde yersizyurtsuz alanlar yaratma çabasıdır. O bir karınca yuvası, bir fare deliğidir. Şizofreni arzusunun yersizyurtsuzlaşan akışıdır. Tüm baskılara rağmen çatlaklardan sızan bir arzu üretimi potansiyelidir. “Ödip paranoyaya bağlılık” (Deleuze ve Guattari, 1972:331) iken şizofreni bu bağlılıktan kurtulma çabasıdır. O bir kaçış ve “tüm bu kaçışlar boyunca bir silah arama [...]” (Deleuze ve Guattari, 1972:330) çabasıdır.

Freud'un düşünüş tarzında “cinsel enerji olarak libido doğrudan kitlelerin, büyük birliklerin, sosyal ve organik yapılanma alanlarının yatırımıdır” (Deleuze ve Guattari, 1972:348). Bu bağlamda fallus cinsel kimliklerden ayrılarak insanları kimliksiz olarak yöneten bir enerjiye dönüştürülür. “Fallus cinselliğin tümüdür, yani libido tarafından yatırılan büyük birliğin gösterenidir” (Deleuze ve Guattari, 1972:349). Bu yatırım iki cinsi birbirinden ayırarak hiyerarşik bir yapı kurmanın temel noktalarından birini oluşturur. Bu, kastrasyon ve eksiklik ideolojisinin en temel yapı taşlarından biridir.

Ancak yeni (psik)analiz “mitlerin, trajedilerin ve sosyal oluşumların olduğu kadar rüyaların, hayallerin ve patolojik oluşumların içinden geçen libidonun niteliksel ve niceliksel akışlarına ulaşmak için kodları çözmek” (Deleuze ve Guattari, 1972:359) olmalıdır. Bu bağlamda mit, trajedi ve rüya benzer metinselliklere dönüştürülüp anlamlandırılmaya çalışılmamalıdır.

Şizoanaliz tohumları yukarıda çizilen çerçevede atılan ideolojik yapılanmaların yıkımıdır. “Şizoanalizin bilinçsizliği kişileri, birlikleri kuralları yad[sıdığı gibi] imgeler, yapılar ve sembolleri de [yadsıtmaktadır]. O öksüz olduğu kadar anarşisttir [...]” (Deleuze ve Guattari, 1972:371). Freud'un psikanalizi “divan üzerinde kastrasyonun ve Ödip temsiliyetlerinin yeniden yerliyurtlulaştırılmasıdır” (Deleuze ve Guattari, 1972:375). Oysa şizoanaliz “arzulayıcı üretimlerin moleküler unsurlarında arzusunun yersizyurtsuzlaşan akışını ortaya çıkarma[ktır]” (Deleuze ve Guattari, 1972:375).

Burada unutulmaması gereken şey insanın ödipal ağlar ile kurduğu kültürel alanın içine doğmuş olduğudur. İnsanın kendi eliyle yarattığı büyük insanlık anlatısı onun insani oluştan (doğa çerçevesinde) en çok uzaklaştığı alan olarak belirlemektedir. İnsanın dil ve düşünce ile kurguladığı bu alanın dışında bir ifade aracı veya düşünce biçimi yoktur. Onun için bu kültürel ya da metinsel alanın dışında insanca bir yaşama tarzı bulunmamaktadır. Bu durumda onun yapabileceği tek şey katmanlar arasında hiyerarşik ilişkiler kuran ödipalleştiren sistemler arasında bir kaçış hattı oluşturabilmektir.

Söz konusu kaçış hattı molar yapılanmalar arasında moleküler birlikler oluşturabilmektir. Bu hat ağaçsı yapıların içinde bulunan şizeakış durumlarını tespit edebilmektir. Hiyerarşik sınıflandırmaların babanın paranoyasından kaynaklandığını görebilmektir. Şizofrenik düşüncenin sabitleme düzeneklerinde bir arzu akışı yaratacağını bilmektir. Makroanlatıların mikroanlatılar aracılığıyla çözülebileceğini; makropolitikaların mikropolitikalar ile sarsılabileceğini görebilmektir. Anlamlandırmanın, ödipalleştirilen dilbilimselliğin kısılcasına sıkışmış olduğunu fark edebilmektir. Temsiliyetin karşısına üretimselliği çıkarabilmektir. Arzu makinelerinin farkına varabilmektir. Ödipalleşmenin karşısına canavarsı otizmler yerleştirebilmektir. Öznenin yerine, birey öncesi, kişi öncesi, kimlik öncesi akışları koyabilmektir. Dilbilimsel göstereni yerinden edebilmek onu yersizyurtsuzlaştırabilmektir. Majör bir dilin içinde minör yapılanmalar üretebilmektir. Birliğin karşısına çokluğun saf dağılımlarını çıkarabilmektir. Organizmanın karşısına tek tek beden bölümleri koyabilmektir. Organsız bedenlerin içini dışına çıkarabilmektir. Anlatısal evrenin üçlemelerini kaostosta (kaos + kozmos) eriyikleştirebilmektir. Aristo'nun (1990:111) "son herşeydir" dediği düşüncenin karşısında sonu olmayan anlatılar üretebilmektir. Doğrusallığın karşısına haritasallık ile çıkabilmektir. Yapının karşısında bir antiyapı üretebilmektir. Tekanlamlılığın karşısına çokanlamlılığı koyabilmektir. Birleşimin karşısında dağılımlar üretebilmektir. Faşist, totaliter eğilimlerin karşısında konargöçer, çoksesli devrimler gerçekleştirebilmektir. Evrimin faşizmini güdükleşme ile aşabilmektir. Pürüzsüzlük yanılığını yumrulaşmanın en uç aşamalarında parçalayabilmektir. Doğal seçimin dengesini tüberküloz ile sarsabilmektir. Majör yazımların karşısına minör yazımları koyabilmektir. Minör bir yazın oluşturabilmektir. "Minör yazın[1] minör bir dilin yazını [olarak] değil daha çok majör bir dilde oluşturulan bir minöritenin yazını" (Deleuze ve Guattari, 1975:29) olarak üretebilmektir. Paronayak, ödipal makinenin karşısına şizofrenik makineleri koyabilmektir. Bir mekanisyen, mikromekansiyen olarak bu akışı yönlendirebilmektir.

Şizoanaliz bir şizeakıştır. Yalnızca akıştır. Bir kayıştır. İçine doğduğu yapının unsurlarından ancak onların arasında sonsuz bir kaçış döngüsü üreterek kurtulabileceğini görebilmektir. Yerliyurtlulaştığı her kaçış hattında yeniden bir yersizyurtsuzlaşma arzusu üretebildiğini görebilmektir. Tüm sabitlenmeleri bir ve ... ve ... ve ... akışında sürükleyebilmektir (Deleuze ve Guattari, 1972).

4. İçboşluk Üzerine Şizoanalitik Arzu Üretimi

Hristiyan Batı düşüncesi ikili yapılar üzerine kuruludur. Bu ikili yapı kültürel/metinsel alanın her katmanında model olarak kurgulanır. Baba ve oğul arasında başlayan ikilik, güçlü-zayıf, erkek-kadın, beyaz-siyah vb. sonsuza kadar sıralanır. Söz konusu ikili yapılar ağaçsı bir bölünme ile birbirine eklemlenir ve kenetlenir. Her şeyin belirli bir köke bağlı olduğu düşüncesini empoze eden ağaçsı yapı her nesneyi söz aracılığıyla hiyerarşik bir düzene sokmaya çalışır. Nesnelerin kaotik dengesini sözün temsiliyetinde sınırlayıcı, sınıflayıcı, belirleyici düzenlemelere indirgemeyi amaç edinir. Çokluluğu yadsır. Farklılığı kendi bünyesinde eritmeye çalışır. Anormallerin (babanın normuna uymayan çocuk), ikili yapıların baskın kutupları (baba ve türevleri) altında ezilmesi için mekanizmalar yaratır.

Bu çerçevede dünyanın imgesi olarak kitap böyle bir yapının gösterenidir. O kökün tutunum alanı, sözün esrari, ödipalleştirim ve paranoyak düşüncenin dayanak noktasıdır. Oysa gerçekliğin

devinimi yani nesnelere düzeni, söz konusu temsiliyet sisteminin tam aksine maddesel oluşumların kaotik birleşiminden oluşur. Burada “dünya ekseninden kurtulur” (Deleuze ve Guattari, 1980:12) ve “özne artık ikilik üretmez” duruma gelir. Dünya büyük bir kaosa dönüşür. Kitap dünyanın imgesi olarak kalmaya devam etse bile o artık “kök-kozmos olarak kalmak yerine kaozmos-kökçüklere” (Deleuze ve Guattari, 1980:12) bölünür. Dünyanın imgesi olarak ağaç, köksapalara, otçuklara, çalılıklara, soğansılara, yumruköklere dönüşür. Yeni dünyanın yeni medyası dijital evrende, internet kaosunda bu dağınık yenidenyurtlanmaların yeni göstereni olarak etkileşimli dijital anlatıları üretir. Bu mikroanlatılar, bağlantılılığın, heterojen oluşumların, çokluluğun, gösterensizleştirme sürecinin, kartografinin yani kopya karşıtlığının birleşim yeri olur. Mikro-kaozmosa dönüşür.

4.1. Bağlantılar

Köksap tarzı oluşumların yani şizeakışların birbirine bağlantılı oluşu belirli bir düzen gerektirmemektedir. Onlar kendi iç dinamiklerinin ve rastlantısal birlikteliklerinin oyunu ile bir arada var olurlar. Herhangi bir köksap bir diğeriyle herhangi bir noktadan bağlanabilir. Bir köksapın bir kapısından girilip diğer kapısından çıkılabilir ya da girilen kapıdan dışarı çıkılabilir. Bunlar ağaçsı yapıların ürettiği hiyerarşileri ve ikili yapıları üretmezler.

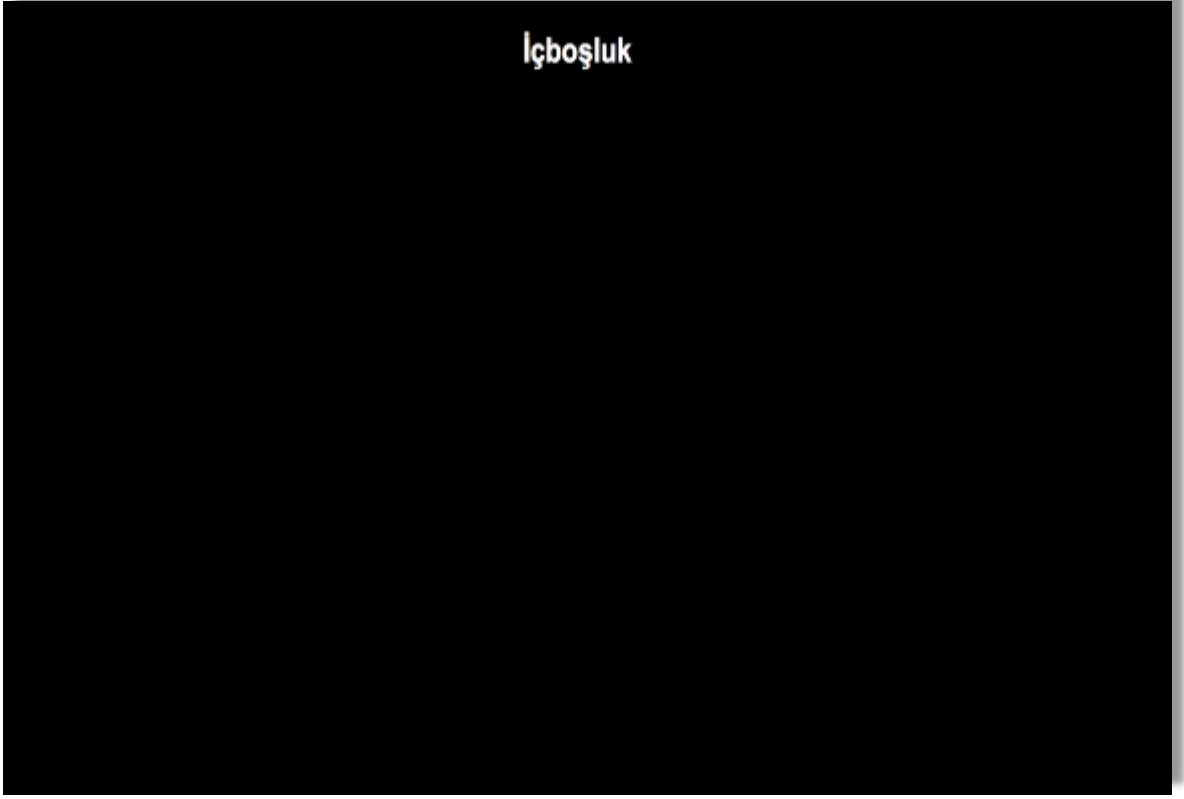
“Chomsky tarzı dilbilimsel ağaç bir S noktasından başlayıp dikotomi ile ilerler” (Deleuze ve Guattari, 1980:13) oysa köksaplarda her oluş dilbilgisel seviyede gerçekleşmez. Nesnelere bir dizisel ve dizimsel organizasyon aracılığı ile düzenlenmez. Göstergibilimsel zincirler yalnızca dilbilimsel yapılanmalardan oluşmaz. Burada bir gösterilen gösteren ikili yapısından söz edilemez. Köksaplarda içerik ve biçim katmanlar halinde birbirinin içine örülür. Gösterge zincirleri, dilbilimsel alanın yanında, ekonomik, biyolojik, sosyolojik, politik alanlar tarafından da kuruludur. Bunlar arasında bir ikili yapı oluşturulamaz. Köksap, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkiyi parçalar. Nitekim “gösterge düzenleri ve onların nesnelere arasında köksel bir ayrıştırma kurulamaz” (Deleuze ve Guattari, 1980:13).

İçboşluk isimli etkileşimli dijital anlatıda anlatısal oluşumun geçici gözlemlenebilir kısmı deneyimleyen gözleri önünde siyah bir ekran sayfası üzerinde gerçekleşir. Deneyimleyen faresini bu siyah ekran üzerinde amaçsızca hareket ettirdikçe anlatısal makroyapı üzerine depolanmış sözce öbekleri elektrik akımları aracılığıyla parıldayan pikseller olarak ekranın üzerine taşınır.

Söz konusu taşınmada açığa çıkan sözceler arasında doğrusal, hiyerarşik, düzenleyici bir bağlantılı olma ilişkisi yoktur. Bir sözce ne anlatısal makroyapı üzerinde ne de üstanlatılama düzeyinde diğeri göre sabit bir konumda bulunur. Bu anlatısallık yalnızca o andaki deneyimin mikropolitikası aracılığıyla yerliyurtlulaşır.

Kitabın sunduğu [sabit bağlam (sözce + sözce + sözce + ...)] formülü, söz konusu köksap yapılanmalardan oluşan bu anlatıda kendine bir yer edinemez. *İçboşluk*'un yazar ve tasarımcısı ilerideki olası üstanlatılama deneyimleri için böyle bir kısıtlamaya olanak tanımaz. Onların kurguladıkları şey, deneyimleyen için sonsuz sayıda üstanlatılama olasılığı sunan anlatısal bir makroyapıdır.

Görsel 1. İçboşluk isimli etkileşimli dijital anlatıdan bir ekran resmi.

Bu bağlamda deneyimleyen, *İçboşluk* üzerinde faresini 360 derece istediği yöne istediği hızda hareket ettirebilir. Dolayısıyla her bir deneyimleyen kendi iç boşluğunda kendi mikrobağlantı düzeneğini kurabilir ve kendi mikropolitikasını geliştirebilir. *İçboşluk* üzerinde çalışan her bir deneyimleyen kendi üstanlatısında 37 ayrı verili sözcüğe öbeğini istediği şekilde birbirine bağlayabilir. 37 ayrı kapıdan girerek sonsuz sayıda üstanlatılama deneyimi gerçekleştirebilir.

4.2. Heterojeni

İnsanoğlunun bugüne kadar yapılandırmış olduğu kültürel alanda Batı düşüncesinin dikte ettiği gibi “ne kendinde bir dil ne de dil kullanımının evrenselliğinden bahsedilebilir; yalnızca diyalektlerin, lehçelerin, ağızların, argoların ve özel dil kullanımlarının bir yarışı vardır” (Deleuze ve Guattari, 1980:14).

Dilin kullanımında dilbilimsel yapılanmaların yanında bütün bir beden devinimi vardır. Jestler, mimikler, bedenin diğer devinimleri, salınımları ve akışları söz konusu dil kullanımı sürecinin dışında değerlendirilemez. Dil bu özelliklerden ağaçsı düşüncenin ürettiği ikili yapılar aracılığı ile sınırlanamaz.

Dil sanıldığı gibi homojen bir yapı değildir. Amerikalı siyahların dil kullanımı evrensel Amerikan İngilizcesinin karşılığı değildir. Kafka'nın dili Alman şansölyelerinin dili değildir. Kafka'nın kullandığı dilin gösterenleri ile saygıdeğer Alman şansölyelerinininki arasında aynı sabit gösteren gösterilen ilişkisi bulunmaz.

Köksap yapılanmalar tarzında oluşturulan anlatılarda majör dillerin karşısına minör diller, majör yazımların karşısına minör yazımlar, majör yazınların karşısına minör yazınlar çıkarılır. Kafka ve Proust bu minör yazın ve minör yazımın somut örneklerini verir (Deleuze ve Guattari, 1975). “Minör yazın minör bir dilin yazını değil daha çok majör bir dilde oluşturulan bir minöritenin yazınıdır” (Deleuze ve Guattari, 1975:29). Bu anlamda Kafka kendi yazını oluşturur. Diğer bir ifade ile onun kendine ait bir Almancası ve bu Almancaya ait gösterenlerin Kafka’ca gösterilenleri bulunur.

İçboşluk’a ait yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere yazar tarafından verilen sözceler deneyimleyen fare hareketi ile siyah bir boşluğun üzerinde bir belirip bir kaybolurlar. Sözceler içinde yazılı “ben” ve “sen” sözcüklerinin örneğin, herhangi verili bir karşılığı yoktur. Ne “ben” yazarda, anlatanda ne de “sen” okurda, anlatılanda sabit bir gösterilene işaret eder.

Görsel 2. İçboşluk isimli etkileşimli dijital anlatıdan ekran resimleri.

İçboşluk deneyimi anında deneyimleyen elinde üzerinde gösteren gösterilen ilişkisi kurabileceği sabit bir anlatı da yoktur. Her şey siyah bir ekran üzerinde açılan sonsuz bir iç boşluktan ibarettir. Söz konusu siyah ekran üzerinde beliren gösterenlere, anlatsal makroyapıya ait programın sunduğu kesinlik ve deneyimleyen tarafından anın bağlamsallığında üretilen rastlantısallık arasındaki ilişki aracılığı ile erişilir.

İçboşluk deneyiminde üretilen söz konusu (program tarafında) kesinlik ve (deneyimleyen tarafında) rastlantısallık arasındaki alaycı ilişkinin çıktısı olan tek seferlik üstanlatıda gösterenler

evrensel anlamlandırmalardan kurtulur. Deneyimleyen, anlatsal makroyapı üzerinde belirli bir uzamda yerliyurtlulaştırmaya çalıştığı mikroanlatısında “ben” ve “sen” için kendi gösterilenlerini üretir. Burada deneyimleyen noktasından “ben” bir taraftan yazar olarak ya da anlatan olarak düşünülebilirken diğer taraftan aynı “ben” deneyimleyenin iç boşluğunda yankılanan kendi sesi ya da kendi kafasında kurguladığı ve ona “ben” gösterenini eklediği sonsuz içerik okyanusundan herhangi bir gösterilen olabilir.

Bu bağlamda “sen”in de benzer şekillerde işlerliğe sokulduğu görülür. Deneyimleyen “sen”i kendi üstanlatılama deneyimine başladığı ilk sözce ve ondan sonra ardı sıra dizdiği diğer sözceler ile ilişkiye sokarak anlamlandırabilir veya önceden öğrenmiş olduğu sosyokültürel veriler ışığında anlamlandırmaya çalıştığı anlatsal makroyapı üzerinde gerçekleştireceği okuma deneyimi ile bir öncekileri birleştirebilir. Diğer bir ifadeyle deneyimleyen anlatsal makroyapının diğer göstergeleri ile (ekran sayfası, başlık, anlatı penceresi, fare hareketi, belirip kaybolmalar vb. [tasarımcının ve programlamanın sunduğu göstergeler]) geçici gözlemlenebilir üstanlatılama sürecinde beliren göstergeleri (gösterim araçları [ekran vb.] üzerinde açığa çıkan) birlikte deneyimleyerek (okuyarak) onları bir gösteren gösterilen ilişkisine sokabilir. Dolayısıyla tüm bu kompleks anlamlandırma süreçlerinin bir çıktısı olarak “sen” bazen deneyimleyene göndermede bulunurken bazen de deneyimleyenin geçmişe ait anıları ve gelecekte gerçekleşmesini istediği arzuları arasında sıkışan bir gösterileni işaret edebilir; şimdinin sonsuzluk uzamında çeşitli imgelere eklenilebilir.

İçboşluk karanlığında, herhangi bir yerliyurtlu gösterilene eklenilmeyen, majör bir dilin majör bir anlatısını sunmayan verili sözceler kendi gösteren gösterilen ilişkisinde yoğurulur ve anlamsallığın da ötesine taşınır. “Sarşumho. Cüksözrile partoyalamıyom.” (Gülsoy, 2001) örneğinde olduğu gibi Türk dilinin genel geçer kurulumu (Sarhoşum. Sözcükleri toparlayamıyorum) karşısında yeni bir mikrodilin mikrodilbilgisel yapılanması gerçekleştirilir. Burada kendine özgü bir mikrobireysellik geliştirilir. Söz konusu bireysellik üzerinde kurgulanan bu dile ait mikrogösterenler ve mikrogösterilenler arasında yeni bir mikrodilbilim üretilir.

Açım sözcüsünün Afrika’daki bir çocuk, savaştan kaçan bir yaralı ve sarayında bolluğun verdiği huzursuzluk içinde miskinlik yaparken üşenip yemeğe inemeyen semiz kral varisleri için aynı gösterilene karşılık gelemeyeceği gibi deneyimleyen de burada kendi iç boşluğunun karanlığında kendi sarhoşluğunu, kendi şizeakışını üretecektir. *İçboşluk* üstanlatılama deneyimi sürecinde deneyimleyen, tüm sosyal, politik veya ideolojik oluşum ve indirgemelerin uzağında kendi şizofrenik evrenini yani kendi kaozmosunu yaratacaktır.

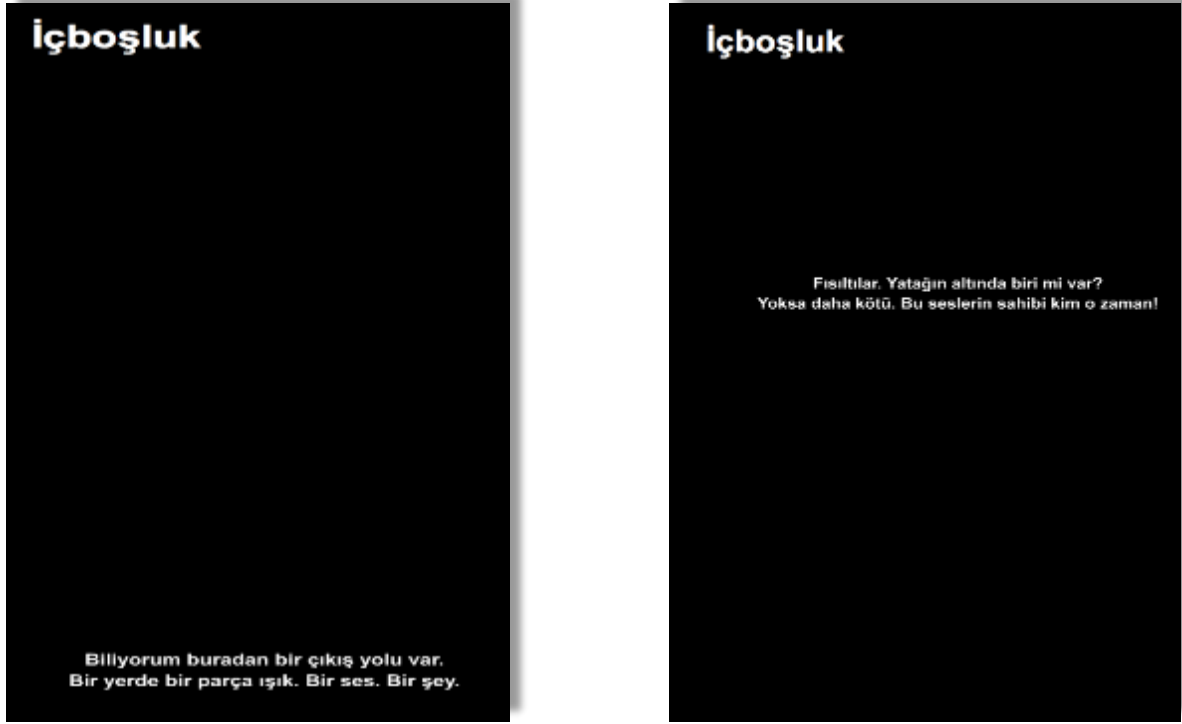
4.3. Çokluluk

Çokluluk köksap oluşumların bir özelliğidir. Söz konusu oluşumlarda “ne bir nesneye hizmet eden bir eksenden ne de özned bölünen bir birlikten bahsedilebilir” (Deleuze ve Guattari, 1980:14). Bu çokluluklarda herhangi kendinde bir özne ya da nesne yoktur. Burada çokluluk ortak bir devinime işaret eder; ortak bir akışa, ortak bir yoğunlaşmaya. Herhangi bir köksap içinde, “bir yapıda, bir ağaçta, bir kökte bulduğumuz gibi [merkez ya da çıkış yeri olarak] bir nokta ya da bir pozisyon bulunmaz” (Deleuze ve Guattari, 1980:15). Çokluluğu oluşturan elemanlar arasında bir hiyerarşi yoktur. Çünkü onlar arasında bir ölçüm de yoktur. Onları diğerlerine göre sıralayan, ölçen, tartan bir başlangıç noktası yoktur. Köksap oluşumlar ağaçsı yapılanmaların kurguladığı yapay tüm ölçüm organlarından bağımsızdır.

Köksaplardaki “çokluluklar dışarı tarafından belirlenir; diğerleri ile eklenilerek değiştikleri soyut hatlar, kaçış hatları, yersizyurtsuzlanımlar tarafından” (Deleuze ve Guattari, 1980:16). Yani bir köksaptaki belirlenim onun diğer köksaplar ile girdiği dışsal ilişkiler aracılığıyla gerçekleşir. Bu ilişkiler indirgeyici yerliyurtlulaştırıcı mekanizmalardan kopan kaçış hatları olarak ortaya çıkar. Köksapların varlığı yalnızca bir kaçış, bir devinim, bir süreç, bir kayış üzerinde ve tüm

bunların diğer devinimler ile girdiği ilişkiler ağında gözlemlenir. Sonsuz bir kaçış oyunudur köksap. Onu yerliyurtlulaştırın, hiyerarşik bir yere, bir sıraya, bir konuma, bir merkeze, bir eksene bağlayan ya da belirli sınırlar içinde tutmaya çalışan mekanizmaların avucundan bir balık gibi kurtulur. Sonsuz bir kayışta belirlenir; sonsuz bir kaçış arzusunda.

Görsel 3. İçboşluk isimli etkileşimli dijital anlatıdan ekran resimleri.

İçboşluk'ta sözceler eksensiz bir anlatı olasılıkları potansiyeli üzerinde karanlıkta asılı dururlar. Onları birbirinin önüne geçiren, arkasına iten, üstüne çıkaran, altında ezen, kenarında bırakan, birini başlangıç belirleyen, son sözü bir diğerine veren yapay ölçüm araçları bulunmaz. Nitekim bir üst başlıkta açıklandığı gibi onlar herhangi bir ağaçsı dilbilimsel yapı içinde gösteren gösterilen, yani biçem ve içerik, yani özne ve nesne hiyerarşilerinden yalıtılmışlardır. *İçboşluk* içinde her yöne (anlamsal) harekete hazır halde bulunan sözceler kendi karanlık kaozmoslarında devinimlerin, kaçış hatlarının, kaotik dengelerin, arzu makinelerinin, şizeakışların mantığıyla bir belirir bir kaybolurlar.

İçboşluk'taki çokluluğun belirlenimi onu oluşturacak olan olası dışsallığa (internet aracılığıyla ona bağlanan deneyimleyenlere) bağlıdır. Anlatısal makroyapı üzerinde bulunan (yazar tasarımcı tarafından verili) yerliyurtlulanım olarak potansiyel akışlar, deneyimleyen tarafından önce yersizyurtsuzlaştırılır daha sonra da kendi makinesi üzerinde yerliyurtlulaştırılırlar. *İçboşluk* düzeneğinde deneyimleyen aracılığıyla oluşturulan geçici gözlemlenebilir üstanlatı üzerinde yerliyurtlulaşır ve yersizyurtsuzlaşır. Yani *İçboşluk*'un belirlenimi onun bir çokluluk oluşturmak için diğerleri (kaotik evrenin diğer tüm unsurları) ile girdiği ilişkiler ağına bağlıdır. Onun bir üstanlatıya akışı, bir mikroanlatıya devinimi, dijital anlatısal düzeneğin evrensel anlamda köksap tarzı bağlantılılığına bağlıdır.

Global ağ (internet) aracılığıyla söz konusu etkileşimli dijital anlatının deneyimleyenleri (milyonlarca farklı IP [internet protokolü adresi] kullanıcısı olarak) dünyanın herhangi bir yerinde sabit bir disk üzerinde yerliyurtlulaşan elektrik akımlarına kendi faresini, kendi tuş takımını ve kendi dokunmatik iz sürücüsünü kullanarak kendi makinesinin gösterme araçları (ekran) üzerinde çalıştırdığı arayüz sayesinde dokunur. Kaynakta yazar ve tasarımcı tarafından yerliyurtlulaştırılmış olan söz konusu anlatı olasılıkları potansiyeline ait veriler, binlerce farklı IP'nin (deneyimleyen) farklı zamanlarda ve farklı uzamlarda ya da birçoğunun aynı zamanda farklı uzamlarda onunla temasa geçmesi ile yersizyurtsuzlaşarak şizeakış halindeki süreçlerinin unsurlarına dönüşür. Her bir deneyimleyenin üretmekte olduğu üstanlatılama süreci ya da mikroanlatısal devinim aynı anlatısal makroyapının (*İçboşluk*) aynı anda farklı uzamlarda ya da farklı zamanlarda farklı uzamlarda oluşan akış halindeki izleridir. Söz konusu akışlar aynı anda hem bir yerliyurtlulaştırma hem de bir yersizyurtsuzlaştırma uzamı oluşturur. Dolayısıyla *İçboşluk* bir kaçışın hikayesi değil, söz konusu kaçışın ta kendisi olur. *İçboşluk* üzerinde iç ve dış arasında bir fark yoktur. "İnternet[in] yaşayan bir makine" (Sense, 2005:89) olarak algılandığı günümüz dijital toplumunda *İçboşluk* yaşayan makine olarak bu bedenin akışkan hücrelerine dönüşür.

4.4. Gösterensizleştiren kırılım

Ağaçsı oluşumlar nesnelere önce katmanlar halinde bölümler, sınıflandırır, sıralar ve daha sonra da bu bölümler arasında hiyerarşik ilişkiler ağı olduğunu ileri sürer. Ağaçsı yapılanma aracılığıyla üretilen düşünüş tarzında sabit olduğu varsayılan söz konusu sınırlar aracılığıyla nesnelere birbirinden ayrılır. Dil nesnenin göstereni olarak atanır.

Ağaçsı yapıların aksine köksap tarzı oluşumlar gösteren gösterilen ilişkisini kırmaya eğilimli kaçış hatları üretir. "Her köksapın tabakalaştığı, yerliyurtlulaştığı, organize olduğu, gösterilene dönüştüğü, eklemeli olduğu bölümlenme hatları vardır; ancak aynı zamanda ona sonsuz bir kaçış olanağı sağlayan yersizyurtsuzlaşma hatları da vardır" (Deleuze ve Guattari, 1980:16). Diğer bir ifadeyle her köksap oluşumunda onu yerliyurtlulaştıran, organize eden, bir grup olarak belirleyen, sabitlemeye çalışan yapılanmalar görülürken bu yapılanmaların sınır çizgileri şizeakış hatlarına duyarlıdır. Söz konusu kaçış hatları herhangi bir köksapı bir diğerine ya da diğerlerine bağlamaktadır. Bu kaçış içten dışa olduğu gibi dıştan içe doğru da olabilmektedir. Köksap şeklinde oluşan bireyselliklerden diğerlerine sıçrayan kaçış hatları sonsuz bir döngü içinde yeniden kendine dönmeye eğilimlidir.

Dolayısıyla köksap oluşumlar geçirgen olmayan tabakalanmalar aracılığıyla birbirinden ayrılamaz. Bu oluşumlar arasında gösteren gösterilen ilişkisi sabitlemez çünkü kaostan biribirinden farklı iki bireysel alan belirlenemez. Dolayısıyla herhangi bir eser üzerinden sabit anlamlandırmalar üretilemez. Babanın normuna çocuğun uyması beklenemez. Verici konumunda etkin bir yazar karşısına alıcı konumunda edilgen bir okur yerleştirilemez. Köksap yapılanmaların oluşturduğu kaçış "hatları köksapların sürekli birbirine göndermede bulunmalarını sağlar. Dolayısıyla burada bir ikilik bir dikotomi oluşturulmaz" (Deleuze ve Guattari, 1980:16). Köksap tarzı oluşumlarda gösteren bir gösterilene sabitlemez.

İçboşluk'taki gösterensizleştiren kırılım onun diğer tüm köksaplarda olduğu gibi dışsallık ile girdiği iletişim ve etkileşim süreçlerinde gerçekleşir. *İçboşluk* karşısında içerikten ayrı kendinde bir dilbilimsel gösterge sistemi bulunmaz. İçeriğe sabit bir gösterge sistemi eklemelmez. *İçboşluk*, başı ve sonu olmayan sonsuz bir anlatısal oyunun sürecidir. O, deneyimleyenler tarafından dağılan ve sürekli akış halinde olan devinimsel bir anlatı olasılıkları potansiyelidir.

İçboşluk'un yerliyurtlulaştığı (kaynak kodların bulunduğu) bir makine vardır. Ancak söz konusu anlatısal oyunun deneyimleyenler tarafından bu yerliyurtlulaştırma bir yersizyurtsuzlaştırmaya dönüşür. Aynı anda farklı IP'ler veya ayrı zamanlarda aynı IP'ler *İçboşluk* üzerinde sürekli bir akış

oluştururlar. Bu akış en baştaki kaynaktan bağımsız değildir, onun yerliyurtlulaşması üzerine kuruludur. Ancak yazar ve tasarımcı tarafında oluşturulan kaynaktan, söz konusu anlatsal oluşumu deneyimleyenlerin IP'lerine doğru sürekli bir yersizyurtsuzlaştırım akışı bulunur.

Ağaçsı yapılarda olduğu gibi burada bir ikili yapılanma yoktur. Gösterilen karşısında egemen bir gösteren yoktur. İçeriğin karşısında tek bir form bulunmamaktadır. Belirli bir dilbilgisi yani dizim ve dizi ekonomileri zinciri yoktur. Bir öykü ve onun aracılığıyla yapılandırılan bir anlatı bulunmamaktadır. Bir gösterilen (yazar/tasarımcının ürettiği kaynak kod) karşısında sabit bir gösteren (okur ya da eleştirmenlerin sabitleyebildiği bir anlamlandırma) yoktur. İçboşluk'ta gösterilen ve gösteren ikili yapısı bulunmamaktadır. Çünkü burada gösteren ve gösterilen aynı devinimsel oluşumun parçalarıdır. İkisi de aynı üretimselliğin çıktısıdır. İkisi de anlatsal makroyapının iç içe geçmiş unsurlarıdır.

İçboşluk isimli anlatsal makroyapıyı oluşturan yazar, tasarımcı, makine, internet, elektrik akımları, program ve deneyimleyen tek bir düzeneğin sürekli akış halinde bulunmasını sağlayan elemanlardır. Aynı molar oluşum ağının moleküler unsurlarıdır. Bu bir köksaptır. İçinde olası deneyimleyen (IP) sayısı kadar kaçış noktası barındıran bir anlatı olasılığı zinciridir. Burada yazar ve tasarımcı düzlemindeki üretim ile deneyimleyen düzlemindeki üretimler arasında bir temsiliyet, bir taklit, bir benzerlik ilişkisi yoktur. Yalnızca onlarca, yüzlerce, binlerce kaçış hattı vardır. Bu kaçış hatları dikotomi oluşturan, hiyerarşik bir düzen yapılandıran, içeriği temsile boyun eğdiren bir gösterene eklenmez. Kendini otorite olarak ilan eden hiçbir söylemin, hiçbir büyük anlatının boyunduruğu altına giremez. Hiçbir makropolitikaya ve hiçbir makroideolojiye boyun eğmez.

4.5. Kartografi

“Bir köksap hiçbir yapısal ya da oluşumsal model aracılığıyla yargılanamaz” (Deleuze ve Guattari, 1980:19) ve ona göre belirlenemez. “O derin yapılara olduğu gibi tüm genetik eksenlere duyarsızdır” (Deleuze ve Guattari, 1980:19). Onun bir başlangıç modeli bulunmaz. O kopyalanabilir bir oluşum değildir; kopyalamadan ziyade kartografik bir oluşumdur. Köksap bir haritadır.

“Harita açık bir oluşumdur, tüm yönle bağlantılıdır, sökülebilir, geri döndürülebilir, dönüşümlere açıktır. Yırılabilir, ters çevrilebilir, her doğa [farklı madde] ile monte edilebilir. Bir birey, bir grup ya da sosyal bir oluşum tarafından işlenebilir” (Deleuze ve Guattari, 1980:20). Kullanım açısından da farklı biçimlerde işlevselleştirilebilir; süs eşyası olabilir, bilimsel projelerde kullanılabilir, bir kaptana, bir askere yol gösterebilir, politik bir söylemin göstereni olarak çalışabilir.

İçboşluk, deneyimleyene yönlendirme yapmayan siyah bir harita gibidir. Bilgisayarı başında oturan onu ilk açtığında ne yapacağını bilemez. Bir şeylerin başlaması gerektiğini düşünür ve başlık üzerine faresinin imleci ile birkaç kez tıklar. Ancak tüm denemeleri sonuçsuz kalır. Tam faresinin imlecini ana sayfaya geri dönmek için ekranın altına doğru sürüklerken ekranda bir şeylerin belirmediğinin farkına varır. Faresinin imlecini siyah boşluğun neresine sürüklese yeni bir sözcüğe öbeği ile karşılaşır. Deneyimleyen fareyi tutan eliyle gerçekleştirdiği her hareket bir sözcenin yok olmasına bir diğerinin belirmesine neden olur.

Görsel 4. İçboşluk isimli etkileşimli dijital anlatıdan ekran resimleri.

Deneyimleyen başlangıçta tüm bunlara bir anlam veremez çünkü *İçboşluk*'un ona bir şey anlatmak gibi bir amacı yoktur. *İçboşluk* fısıltılardan oluşan derin bir karanlık, deneyimleyenin iç boşluğunda bir yoğunlaşma, kulağı parçalayan sessiz bir çığlık gibidir. Bu deneyim deneyimleyenin kendi karanlığında oynadığı körebe oyunu gibidir. Deneyimleyen kendi iç boşluğunun karanlığında dokunduğu nesnelere anlam vermeye çalışır. Karşılaştığı kapıların ardında bulunan sözceleri kendi bilincinin kavram okyanusundakiler ile eşleştirmeye çalışır. Kendi karanlığında, kendi iç boşluğunda yaşamının belirli dönemlerinde kapattığı kapıları açmaya çalışır. Bu denemelerde geçmiş, deneyimleyenin kulaklarında yankılanır ve anı kurgulayan kırıntılara dönüşür. An elini geleceğe uzatır. Zaman şimdinin sonsuz karanlığında yoğunlaşır.

İçboşluk bir haritadır. O bir köksaptır. *İçboşluk* herhangi bir yapının kopyası değildir. O yazarın imgesinin göstereni değildir. En baştan kimseye belirli bir düşünceyi anlatmak gibi bir amacı yoktur. O yalnızca siyah bir ekran üzerine dağıtılmış giriş kapılarıdır. Giriş kapıları deneyimleyeni farklı uzamlara farklı zamanlara götürür. Onlar her yöne açılabilir; yazarın sofrasına, tasarımcının hayal dünyasına, deneyimleyenin iç boşluğuna, anıların sonsuz bir şimdideki körebe oyununa, bilimsel bir deneye, sözel bir anlatıma dönüşmeyen fısıltılara, estetik tekilliklere sürüklenen çığlıklara.

İçboşluk'ta Saussure'ün (1967) öngördüğü herhangi bir dizimsel yapı mevcut değildir. Yani onun bir dilbilgisi yoktur. O diziselliğin düzensiz dağılışı aracılığıyla kurulur. *İçboşluk* bir haritadır. Bu oluşumun dizisel unsurları onun rastlantısal parçalarıdır. Onlar deneyimleyen düzleminde istenildiği gibi takılıp yeniden sökülebilir. Burada tekrar tekrar aynı diziye geri dönülebilir. Her geri dönüş deneyimleyeni farklı bir kaçışa sürükler. *İçboşluk*, deneyimleyeni sürekli bir kaçış hattında etkin tutar. Onu bir yere sabitlemez. Her bir dizisel öge yani sözce öbeği, yani kapı, yani kaçış hattı, yani akış, yani sınır ihlali anlatsal makroyapı üzerinde deneyimleyenin kuracağı her türlü hiyerarşik yapılanmanın bir kayışa, bir kaçışa, bir yersizyurtsuzlanışa, bir şizeakışa dönüşmesine aracılık eder.

İçboşluk deneyiminde dizimsel yapı deneyimleyen tarafında oluşturulur. Dizisel veriler ise yazar tarafında verilir. *İçboşluk* üzerinde ağaçsı oluşumların sunduğu bir yapı, bir model, bir sıralama, bir hiyerarşi bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle klasik dilbilimsel çerçevede sözlük içinde verili dizisel öğeler bu etkileşimli dijital anlatıda yazar tarafından sunulur; yazarın kurgulaması gereken ağaçsı yapılanma ise deneyimleyenin inisiyatifine bırakılır. Klasik anlatıların tersine burada diğer etkileşimli dijital anlatılarda olduğu gibi “dizi bir varlığa dizim ise bir yokluğa işaret eder” (Sense, 2005:93). Bu noktada *İçboşluk* üzerinde bir varlık ve yokluk oyununun devinimi deneyimlenir.

5. Sonuç

İçboşluk etkileşimli dijital anlatısı deneyimlenen anda ve deneyimlenen uzamda olmayana bağlanmak, ona dokunmaktır. Zamansallığın ve uzamsallığın ötesine ulaşmaktır. Uzağı ve yakını yeniden kurgulamaktır. Geçmişi ve geleceği şimdinin sonsuz karanlığında yeniden yapılandırmaktır. Burada kaosun dengesini yakalamaktır. Kaozmosta her yöne bağlanabilmek, kendi mikrodilini kurgulayabilmektir. Çoklu bir yoğunlaşma olarak gösterenler egemenliğinden kurtulabilmek ve kartografik bir nesne olarak açılabilirdir.

İçboşluk'ta amaç klasik anlamda bir yazınsallık üretmek değildir. Bu bir basılma özlemi değildir. Tanınma özlemi değildir. *İçboşluk*, Kafka örneğinde olduğu gibi yayımlanması istenilmeyendir. O, şizofrenik evrene haykırılan sessiz bir çılgın gibidir. O bir susuştur. Kafka'nın aradığı yalnızca “sözcelem üretme arzusu[nda]” (Deleuze ve Guattari, 1975:76) oluştur. Gösterenler egemenliğinden bir kaçıştır. Yeni bir akıştır. Denilmeyene, söylenmeyene, olmayana, kültürün ötesine, insansızlığa, yabanılığa varıştır. Tüm belirlemelerden, sabitlemelerden bir kaçıştır. Yerliyurtlulaştırma mekanizmalarından bir kayıştır. Sosyokültürel ve sosyoekonomik oluşumlarda bir gedik açıtır. Verici ve alıcı ikili yapılanmasının karşısına geçiş, iletişim yanılığısından bir kopuştur.

Ancak *İçboşluk* deneyiminde elde edilmek istenen şey bir özgürlük değildir. Kültürel alandan, metinsellikten yani gösterenler evreninden tamamen kurtulmak değildir. Gerçekliğin yalın çıplaklığına ulaşmak da değildir. İçine doğduğu, gösterenlerden oluşan dış evrenin bir parçası olmanın ötesine asla gidemez deneyimleyen; sonsuz bir özgürlüğe asla ulaşamaz. Burada tüm diğer şizofrenik oluşumlarda olduğu gibi “sorun tamamen özgür olmak değil, bir sığınak, bir giriş, bir koridor, bir kenar, bir civar bulmaktır” (Deleuze ve Guattari, 1975:15). Sürekli yerliyurtlulaştırmanın önünü kesen bir yersizyurtsuzlaştırma hattı yaratmaktır. Yerliyurtlulaştırmayı sınırlara kadar taşıyıp sınırın infilak etmesine neden olmaktır. Orada sonsuz bir kaçış hattı yaratmaktır. Her şeyi dışa bağlamak, dışa açmak yani yalnızca açmaktır. “Sanat[in] özünde bir kapanış olma[dığı]” (Sense, 2005:134) yerde sonsuzluğa kavuşmak, şizeakışlara ulaşmaktır.

Açıklamalar

- i Etkileşimli dijital anlatılar üzerinde deneyimleyen (okur) tarafından üretilen anlatılama süreci boyunca gösterme düzenekleri üzerinde (ekran, çeşitli yansıtma araçları, simülasyonlar vb.) okurun duyu organları aracılığıyla ulaşabildiği bölümü.
- ii Okurun dijital anlatısal düzenek yani anlatısal makroyapı üzerinde gerçekleştirdiği her denemede üretilen tek seferlik anlatı.
- iii Bilgisayımusal taşıyıcı üzerine ikili kodlar halinde kaydedilen ve bir program aracılığıyla deneyimleyen (okur, kullanıcı) tarafından çalıştırılan, içinde anlatı evreninin tüm olasılıklarını (okur/kullanıcı etkileşimine göre değişen farklı çıktılar veren) barındıran üstanlatı oluşturma düzeneği.
- iv Okumayazım okurun anlatısal makroyapı üzerinde kendi üstanlatısını oluştururken aynı zamanda anlatısal makroyapının derin yapısını ve onunla gelen verileri de okuyarak kendi üstanlatısını okumayazma sürecidir.
Dijital yazın ve etkileşimli dijital anlatılar hakkında daha fazla bilgi için bakınız: (Tüfekçi, 2017)

KAYNAKÇA

- Aristote. (1990). *Poïétique*. Paris : Livres des Poches.
- Bootz, P. (2015). “Haut Lieu de l’Ouvre au lieu de l’Ouvre”. A. Saemmer ve S. Lavaud-Forest (Ed.). *E formes 3, Les frontières de l’Ouvre Numérique*. (s.107-105). Sainte Etienne : L’Université De Sainte Etienne.
- Bootz, P. (2008). “Poésie Numérique: la Littérature Depasse-t-Elle le Texte?”. A. Saemmer ve M. Maza (Ed.). *E-Formes, Ecritures Visuelles Sur Supports Numériques*. (s.105-115). Sainte Etienne : L’Université De Sainte Etienne.
- Bouchardon, S. (2009). *Littérature numérique : le récit interactif*. Paris : Hermès.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1972). *Capitalisme et Schizophrénie 1, L’Anti-Œdipe*. Paris : Minuit.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1980). *Capitalisme et Schizophrénie 2, Mille Plateaux*. Paris : Minuit.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1987). *A Thousand Plateaus, Capitalism and Schizophrenia*. Trans. Brian Massumi. London: University of Minnesota Press.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1975). *Kafka : Pour une Littérature Mineure*. Paris : Minuit.
- Freud, S. (1996). *Düşlerin Yorumu I*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Foucault, M. (1975). *Surveiller et Punir : Naissance de la Prison*. Paris : Gallimard.
- Foucault, M. (1976). *Histoire de la Folie à l’Age Classique*. Paris : Gallimard.
- Foucault, M. (1984). *Histoire de la Sexualité*. Paris : Gallimard.
- Genette, G. (1966). *Figures I*. Paris : Seuil.
- Genette, G. (1969). *Figures II*. Paris : Seuil.
- Genette, G. (1972). *Figures III*. Paris : Seuil.
- Gülsoy, M. (2000). *İçboşluk*. Dijital kurgu. Sercan Şengün. <http://muratgulsoy.com/hipermetin> (Erişim Tarihi: 16.05.2017).

-
- Jeanneret, Y. (2011). *Y a-t-il Vraiment des Technologies de l'Information ?* Villeneuve : Septentrion.
- Platon (1992). *La République*. Paris : Gallimard.
- Saussure, F. (1967). *Cours de Linguistique Générale*. Paris : Payot.
- Sense, X. (2005). “Une Autre Ecriture des Autres”. S. Leleu-Mervile (Ed.). *Création Numérique, Ecritures –Expériences Interactives*. (s.75-147). Paris : Lavoisier.
- Sophocle. (2013). *Œdipe Roi*. Paris : Flammarion.
- Tüfekçi, Ş. (2017). *Dijitalleşen Anlatı : Türk Dijital Yazınından Karşılaştırmalı Bir Okuma*. Yayımlanmamış doktora tezi. Eskişehir : ESOGÜ.